

HOOFSTUK 7

7. SLOTSOM EN FINALE GEVOLGTREKKINGS

7.1 INLEIDEND

Die ontwikkelende geskiedenis in die Goudveld het 'n ander wending geneem as die voor-die-hand-liggende ontplooiing daarvan. In die verband word na Odendaalsrus verwys waar geen uitbreiding weens mynopsies kon plaasvind nie. Die sienswyse word met die oog op 'n terugskou van gebeure gemaak, hoewel die opvolgende gebeure met die ontdekking en ontginning van goud ander perspektiewe op die gebeure gehad het.

Dit wil voorkom dat die ontginning van goud in die Goudveld op die regte tyd gekom het, veral as in aanmerking geneem word dat die myne op die Oosrand besig was om uitgeput te raak. Opsigself was die goudmyne vir die goudveldstreek sowel as vir die land 'n groot ekonomiese inspuiting, sodat die plaaslike gemeenskappe nie soseer van die landbouprodukte vir hul lewensbestaan afhanklik was nie. Uiteraard het dit ook meer werksgeleenthede vir mense van Suid-Afrika beteken, veral as in aanmerking geneem word dat die groot goudvonds in 1946 op die plaas Geduld in die onmiddellike omgewing van Odendaalsrus gemaak is, dit wil sê, 'n jaar na die beëindiging van die Tweede Wêreldoorlog toe werk in die land skaars was. Die oud-soldate moes weer met hul normale burgerlike lewe voortgaan, sodat hulle ook tot die land se ontwikkelende ekonomie kon bydra.

Die ontginning van goud in die goudveldstreek het die landelike atmosfeer in 'n nywerheidsontwikkelende gebied omskep, sodat die gevestigde landbou-georiënteerde inwoners by die snelwordende industrialiseringsprosesse van die gebied moes aanpas. Opsigself het dit wanbeelde van sekularisme by baie van die behoudende elemente van die tyd opgewek, sodat die bedrywighede van die mynbouese met agterdog bejeën is. Derhalwe kon dit as 'n bydraende faktor vir sommige van die boere se uittog in die gebied gedien het, naas die goeie pryse wat hulle vir hul plase gekry het.

Namate die mynbouese algaande die ontginningskurwes van goud hoër begin opstoot het, het dit ook die struktuur en omvang van die Goudveld verander. Dit het gebeur deurdat die plaaslike streek noodwendig deur die ontwikkeling en uitbreiding van die mynbousektor beïnvloed is.

Alhoewel die mynbounywerheid 'n onmisbare skakel vir die Goudveld se ontwikkeling is, is daar nietemin sekere leemtes wat aangespreek behoort te word: die oorheersende rol van die primêre sektor soos die myne het die hoop vir 'n blywende ekonomie geword, terwyl die sekondêre nywerhede agterweë gelaat is. Derhalwe moes die myne as belangrike voedende ekonomiese krag die uitwerking op 'n breër omvang van ekonomieë in die goudveldstreek gehad het.

Hiervolgens wil dit voorkom dat die stadsrade van die onderskeie gemeenskappe in die Goudveld daarvoor te blameer is. Hulle moes die ekonomiese krag van die mynbousektor

vir die vestiging en bevordering van sekondêre nywerhede aangegryp het. In die eerste plek kon hulle begin het om die onderskeie dorpe met die nasionale hoofweë van die land te verbind, asook 'n lughawe vir Welkom as kernpunt van die streek se ekonomie te beding.

In die tweede plek kon aanneembare grondaanbiedinge aan nyweraars gemaak word, asook om spoorverbindings vir die bepaalde nywerhede daarvoor te sentraliseer. Daarby is daar ook ander dinge soos 'n gewilde rus of vakansieoord waarvoor die gebied wel moontlikhede het. Dit wil voorkom dat 'n groot mate van versienheid in die ekonomiese bloeityd van die streek ontbreek het, sodat die streek vandag nie soseer oor enige noemenswaardige ekonomiese kragte beskik nie.

Daarby moes die opbrengs van die mynboubelasting in die Vrystaat se inkomstebelastingskantoor en nie in Johannesburg inbetaal gewees het nie. Hierdeur is die Vrystaat en by name die Goudveld 'n onreg aangedoen. Die Vrystaat lewer die goud, maar Johannesburg trek groot voordeel daaruit. Opsigself is dit onverklaarbaar deurdat dit tot verdere ontwikkeling van die streek kon bygedra het.

7. 2 In die tyd van die goudmynbou-ontginning het die N. G. Kerk hul geroepe gevoel om na die geestelike belange van hul lidmate om te sien en dit was oor die algemeen geen maklike taak nie. Met die koms van die goudmyne het die gedaante van die Goudveld drasties verander, sodat dit 'n groot werklading by ds. W. R. de Kock van die N. G. Moedergemeente van Odendaalsrus veroorsaak het. Die gemeente is geraak deur die mynbou-ontwikkelinge en gevolglik was die N. G. Moedergemeente van Odendaalsrus op kerklike gebied voor die afstigting van gemeentes vir die geestelike bearbeiding en administrasie in die Goudveldstreek verantwoordelik. Die uitbreiding op kerklike gebied was enorm en te veel vir een leraar om te behartig. Uiteraard het dit die taak van huisbesoek bemoeilik en later het dit heeltemal onmoontlik geblyk.

Desnoods is baie tyd en aandag deur die bekombaarheid van kerklike persele in beslag geneem, hoewel ds. De Kock hierin 'n reuse aandeel gehad het. Ds. de Kock het gelukkig 'n goeie verhouding met die mynbou-owerhede gehad, sodat met hulle hulp persele in nuwe uitbreidings verkry is. Ongelukkig het dit heelwat van sy tyd en aandag in beslag geneem, sodat baie van die gemeentelike verpligtinge nie na behore nagekom is nie. Intussen het afsonderlike gemeenskappe soos Welkom en St. Helena ontstaan wat slegs 'n geestelike verbintenis met die predikant van Odendaalsrus gehad het. Na gelang van die omstandighede het mettertyd die afstigting van Welkom en St. Helena sowel as Allanridge en Odendaalsrus gevolg. Elke afstigting het met rigtinggewende en doelmatige leiding gepaardgegaan wat om vanselfsprekende redes 'n geweldige druk en las op ds. De Kock geplaas het. Die voortdurende druk en spanning het sy tol begin eis sodat ds. De Kock in die laat veertigerjare verplig was om met drie maande siekteverlof na die Boland te vertrek. Derhalwe het die kerkraad dit gerade geag om 'n hulpprediker te beroep wat later mede-leraar van die gemeente geword het.

In die lig van bovermelde afstigtings het verdere gemeentelike afstigtings gevolg, na gelang nuwe uitbreidings en woongebiede ontstaan het. Derhalwe was die Nederduitse Gereformeerde Kerk voortdurend in 'n proses van gemeentebou betrokke.

Ten spyte van al die kerklike en gemeentelike ontwikkelinge is die sendingbewustheid van die kerk nooit agterweë gelaat nie. Die ontwikkelende goudmyne met die kampongs rondom sowel as die getroude swartkwartiere met oorlaaide swart woonbuurtes het die werk vir een gemeente te groot en omvangryk geword. Alternatiewelik is aandag aan 'n sendingraad gegee wat uit die gemeentes van Wesselsbron, Odendaalsrus en Hennenman bestaan het. Hierdeur het die gemeentelike sendingaktiwiteite 'n deel gevorm van die sendingaksie van die Goudveld in die geheel. Op die gemeenskaplike basis is daar ook uiting aan die sendingroeping van die kerk van Matt. 28:19 gegee.

In die konteks van die tyd is dit te begrype dat daar op kerklike gebied 'n voortdurende proses van gemeentelike afstigting en stigting aan die orde van die dag was. Die rede daarvoor moet aan die ontwikkelende gang van gebeure in die Goudveld toegeskryf word, wat andersins nie die geval sou gewees het nie. Hierdie tendens het die geestelike werksaamhede van die N. G. Kerk in die Goudveld bemoeilik, sodat die gewone aktiwiteite in gemeentelike verband dikwels agterweë gebly het.

Nietemin wil dit voorkom dat hulpkrigte in die vorm van mede-leraars die taak in gemeentelike verband kon vergemaklik het, hoewel die finansiële implikasies daarvan dit vir die meeste gemeentes onmoontlik gemaak het. Daar kon alternatiewelik langer met die stigting van gemeentes gewag word, sodat die fondse vir die beroep van 'n medeleraar voorhande sou gewees het. Uiteraard sou dit die bearbeiding in die onderskeie gemeentes vergemaklik het, sodat 'n geleidelike groepsidentiteit vir 'n eie gemeente kon ontstaan. In effek sou dit beteken het dat so 'n gemeente wel teoreties bestaan, hoewel die betrokke wyksgebied nog in breër gemeentelike verband funksioneer. Hiervolgens word 'n groepsgebondenheid gekweek wat by die formele stigting slegs tot voordeel vir die praktiese gangbaarheid en onafhanklikheid van die gestigte gemeentes sou strek. Intussen word die breë omvang van bearbeiding in gemeentelike verband verrig wat andersins sonder 'n medeleraar nie moontlik sou gewees het nie.

Trouens, dit lyk na die gangbare in terme van enige doelmatige funksionering van die gemeentes, hoewel die praktiese realiteite soos voortdurende prysstygings van boukoste en aanverwante aangeleenthede 'n belangrike oorweging vir die kerk onder behandeling was. Daarmee moes ernstig rekening gehou word, omdat fondse nie maklik verkrygbaar was nie. Daarby wou die meeste predikante hulle met hul eie gemeentes identifiseer, sodat die nuwe gemeentes die uitdrukking van 'n eie identiteit en selfstandigheid geïmpliseer het.

Ten laaste het die N. G. Kerk 'n lang pad vanuit die Moedergemeente van Odendaalsrus geloop, sodat dit histories die aanvangspunt vir die partikuliere kerklike ontwikkeling in die Goudveld is, in 'n tyd waar soveel aandag aan kerklike uitbreiding bestee is, wat ongetwyfeld volgens die eise van die tyd onafwendbaar was.

7.3 Dit is duidelik dat die Gereformeerde kerke se taak deur middel van lang afstande in die Goudveld bemoelik is, veral in die wordingstyd van die goudveldstreek toe die gebied oor geen behoorlike infrastruktuur beskik het nie. Vanuit 'n praktiese oogpunt het dit deurlopende kontak met die lidmate by wyse van huisboek onmoontlik gemaak. Daarby moes daar na gelang van die groter wordende Goudveld ook met die bedieningsnood van gemeentes rekening gehou word. Dit was nie altyd maklik om predikante vir gemeentes in die Goudveld te beroep nie, omdat fondse 'n inhiberende faktor in 'n groot mate was. Daarmee gepaardgaande het kerklike eiendomme soos geskikte pastorieë ontbreek en gevolglik is daar dikwels van huur woonhuise gebruik gemaak. Dikwels was sodanige woonhuise aan allerlei behoeftes onderhewig, sodat dit slegs 'n kort termyn oplossing geblyk het. Daarbenewens wil dit blyk dat die Goudveld gedurende die wordingsgeskiedenis nie enige aantreklikheid vir die aanname van 'n beroep gebied het nie, dit wil sê, as daar gelet word op die talle beroepe wat soms uitgebring is op kandidate voordat dit uiteindelik aangeneem is. Soms is die probleem vererger deurdat daar in die geval van 'n betrokke gemeente nie 'n motor vir die predikant kon bekostig word nie.

Die aangeleentheid van fondse in relatiewe klein gemeentes het dikwels aanleiding tot kombinasie-ooreenkomste gegee en dit was nie noodwendig die aangewese weg om te volg nie, hoewel dit as alternatief vir die voortbestaan van die onderskeie gemeentes gedien het. Allerlei praktiese aangeleenthede soos gemeentelike werksaamhede is daardeur gekortwiek, omdat een predikant by meer as een gemeente betrokke was. Die ontbreking van 'n saambindende gemeentelike band van selfstandigheid moet noodwendig 'n ernstige effek op die algemene ontwikkelingsgang van sodanige gemeentes hê, sodat daar dikwels geen daadwerklike vordering by die betrokke gemeentes bespeur word nie. Gevolglik word die kombinansies hernu nadat sodanige ooreenkomste verstryk het, omdat sodanige gemeentes nie die peil van selfstandigheid kon bereik nie. Sodanige gemeentes kom nie tot hul reg nie, omdat die werkslading net eenvoudig vir een predikant te veel is.

Die stigting van gemeentes moet in 'n groot mate aan die oorbrugging van afstande en bepaalde groei van lidmate in 'n bepaalde gebied toegeskryf word, hoewel die praktiese realiteite van fondse en wisseling van lidmate nuwe tendense in gemeentelike verband laat ontstaan het. Die soort omstandighede wat dikwels gefluktueer het, was geen maklike taak vir die uitbreiding en ontwikkeling in die Goudveld nie.

Afgesien van die moeilike veld van bearbeiding het die kerk nietemin daarin geslaag om sy sendingywer in die Goudveld uit te voer. Dit is voorwaar 'n ligpunt veral as die groot aantal swart mense se toestroming na die Goudveld in aanmerking geneem word. Die groot taak van die georganiseerde sendingwerk in Tabong met 'n eie kerk wat in die swart woonbuurt opgerig is, was voorwaar geen maklike taak nie. Hiervan getuig die sierlike kerkie vandag, van die sendingywer wat die Gereformeerde kerke gedurende die ontplooiing van die Goudveld met entoesiame aan die dag gelê het.

In die lig van die voormelde gebeure is dit duidelik dat die snel ontwikkelende Goudveld die taak van die kerk met geringe fondse bemoelik het. Dit is teweeggebring deur die

uitbreiding van dorpsgebiede wat noodwendig die tot standkoming van gemeentes rakende die lidmate geregverdig het, hoewel mede-leraars in wyer bedieningspunte in gemeentelike verband die bearbeiding vir 'n onbepaalde tyd kon behartig het. Die voordeel hieraan verbonde kon toekomstige gemeentelike stigtings eers tot finansiële wasdom laat gedy, sodat die toekomstige gemeentes 'n beter kans op algehele selfstandigheid kon hê. Hierdeur sou die bearbeiding in die onderskeie gemeentes meer partikulier sowel as ten volle gewees het. Na aanleiding hiervan kon meer tyd vir fondse sowel as vir die praktiese werkbaarheid van gemeentelike bearbeiding bewerkstellig word.

Nietemin het die kerk daarin geslaag om sy wortels diep in die Goudveld in te graawe, sodat daar vandag in elke dorp 'n plek van aanbidding is. Die vaandel van geloof is omhoog gehou en die roepingsbewustheid is deur die genade van die Here deurgevoer.

7. 4 Die Nederduits Hervormde Kerk van Afrika was nog altyd sterk in die voormalige Transvaal gesetel, hoewel dit nie die geval in die Vrystaat is nie. Met die nuwe ekonomiese ontwikkelinge wat in die Goudveld plaasgevind het, het die kerk voor 'n geweldige uitdaging te staan gekom om die nuwe akker van geestelike bearbeiding rakende sy lidmate te betree. Trouens, die kerk het geen keuse gehad om tot die nuwe arbeidsveld toe te tree nie, omdat die lidmate se verblyf in die Goudveld die kerk daartoe genoop het.

Gevolglik moes daar in die snelgroeïende gebied gereeld kontak met die lidmate behou word, sodat daar deurentyd aandag aan allerlei fasette van gemeentelike bearbeiding gegee word. Die gevolglike kulminasie hiervan het geleidelik op 'n georganiseerde grondslag in St. Helena, 'n voorstedelike gebied van Welkom, begin plaasvind. Desnoods het die groeipunte op kerklike gebied vanuit die gebeure tot die stigting van verskeie gemeentes in die Goudveld gelei. Opsigself was dit 'n langdurige proses wat met inspanning, geduld en moeisame onderhandelings gepaardgegaan het. Intussen moes allerlei kerklike aspekte in berekening gebring word, ten einde die lewensvatbaarheid van gemeenteprojekte te verseker. Hiervolgens moes demografiese oorwegings, uitbreidingsmoontlikhede, die koste-aspekte van kerklike eiendomme en die verkrygbaarheid daarvan, die kwessie van langtermynlenings, die omvattenheid van lidmate, tentatiewe en beraamde inkomsteberekeninge van voornemende gemeentes, sowel as onafhanklike bearbeidingsmoontlikhede in oënskou geneem word.

Die gemeentelike bearbeiding wat verspreid oor lang afstande gestrek het, het die taak van die predikante in 'n tyd van groot ekonomiese omwentelinge in die Goudveld bemoeilik. Eweseer die ongereelde werksure van lidmate wat veroorsaak het dat die huisbesoeke van die predikante en ouderlinge dikwels sonder die teenwoordigheid van die vaderfiguur plaasgevind het. In sommige gevalle kon huisgesinne weens die lang afstande nie die eredienste op Sondag bywoon nie. Eweseer vrouens wat nie kon bestuur en wie se mans op Sondag gewerk het, sodat selfs die kinders dikwels van die Sondagskole afwesig was. Dit was veral die geval waar die lidmate in verwyderde gebiede van die bepaalde gemeentes gewoon het.

Die ontwikkelingsopset in die beginjare van die Goudveld het groot opofferings van mense en instansies geverg. Hiervan was die kerke of gemeentes ook nie gevrywaar nie. Dikwels kon afsprake weens die swak toestande van die paaie of 'n gebrek aan telefoonverbindings nie betyds nagekom word nie. In die voortgang om gemeentes te konsolideer en die stigting van gemeentes te bewerkstellig waar dit prakties en andersins haalbaar geblyk het, het enorme eise van die kerklike hiërargie vir sodanige oogmerke geverg. Dientengevolge het dit die omvattende inligtinggewende opstel van verslae met voorafgaande instrinsieke ondersoeke rakende alle relevante aspekte behels. Die noukeurigheid waarmee die inligting versamel is en die ter saaklike verslae het gewoonlik baie tyd van predikante en kerkrade in hulle gemeentelike hoedanigheid geverg. Dermate het dit daartoe bygedra dat baie van die gemeentelike verpligtinge soos huisbesoek nie op 'n gereelde basis gedoen is nie.

Alhoewel 'n groot toename van Naturelle na die Goudveld aan die orde van die dag was, het die kerk die sendingaktiwiteite rakende gemeentelike aktiwiteite vir toekomstige aandag gereserveer. Die rede daarvoor moet aan die beplanningsraamwerk van kerklike konsolidasie en die verbreding van gemeentelike werksaamhede in verskillende gebiede in die Goudveld toegeskryf word. Die geringer omvang van die kerklike formaat in die Vrystaat het om vanselfsprekende redes die hiërargie verplig om eers op interne wyse te verstewig, voordat enige eksterne realiteite soos sendingaktiwiteite 'n deelhebbende faktor van die kerk se doelnastrewing word. Die kerk se oogmerke oor sendingaktiwiteite was alreeds gedurende die stadium van kerkbou en konsolidasie as belangrike prioriteit in die vooruitsig gestel. Hiervolgens illustreer die kerk sy sending opdrag soos daar uiting aan al die fasette in gemeentelike verband uitdrukking gegee behoort te word.

Die Nederduitse Hervormde Kerk het soos die Gereformeerde Kerk in die Goudveld ook onder die las van kombinasie-ooreenkomste gebuk gegaan. Dit het die selfstandigheid van die gemeentes, maar veral die volledigheid van gemeentelike bediening en bearbeiding ingeboet. Alhoewel dit 'n noodsaaklikheid vir die voortgang van die onderskeie gemeentes was, het dit nietemin die aard en volledige omvang van gemeentelike funksie en uitdrukking op 'n onnatuurlike wyse gesmoor. Desondanks wil elke gekonstitueerde gemeente in alle opsigte selfstandig funksioneer, sodat daar nie in enige mate 'n inter-afhanklikheid van een of ander gemeente ter sprake is nie. Hierdeur word bepaalde remminge uitgeskakel vir gemeentelike inisiatiewe en oogmerke, sodat die gemeentes op 'n vry en verantwoordelike grondslag volgens die gewete van die Skrif mag voortgaan om uitdrukking aan sy roepingsbewustheid te gee. Derhalwe sal so 'n gemeente om logiese redes binne die raamwerk van die bepaalde kerkorde sy verpligtinge nougeset nakom.

Die proses van kerk en gemeente stigting het oor die algemeen baie van die kerk se tyd en aandag in beslag geneem, sodat die gemeentelike werksaamhede met 'n tekort aan geestelike leiers nie altyd tot sy reg gekom het nie. Afgesien hiervan het die kerk nogtans uiting gegee aan sy roepingsbewustheid onder uiters moeilike omstandighede in die Goudveld, wat altyd as 'n belangrike spoorslag vir die huidige en toekomstige gemeentes in die betrokke gebied sal dien.

Derhalwe gaan die kerk steeds met sy taak voort op die ontkiemende saad wat in die pioniersakker van die kerk in die Goudveld gesaai is, sodat dit as 'n teken van dankbaarheid teenoor die Here vir Sy roemryke genadebewys dien.

7. 5. Alhoewel die Evangelies Gereformeerde Kerk (E. G. K.) klein in verhouding tot die ander Afrikaanssprekende Gereformeerde kerke is, is dit in geen mate 'n diskwalifikasie vir die kerk se voortbestaan nie. Die samesnoering van lidmate deur 'n eenheidsband beteken: *ecclesia*, dit wil sê, dié uitgeroepenes van God wat alleen by Hom bekend is. Derhalwe is dit duidend op die onsigbare kerk waarvan die sigbare kerk die instituut (die plek van samekoms) is. In effek is dit die vergaderplek van die gemeentelede waar die Here aanbid word. Hiervolgens is die versameling van gelowiges op grondslag van die Skrif en van die kerk se reglemente 'n wettige gemeente, al is dit ook hoe klein en gering wat die lidmatetal betref.

Die primêre rede waarom gemeentelede in so 'n gemeente saamgevoeg is, is aan die geestelike opbouing en toerusting vir hul roeping en taak en samespanning van kragte vir die uitbreiding van God se Koninkryk toe te skryf. Gevolglik word die gemeente op so 'n wyse saamgestel ten einde die pastorale versorging van die kudde en die maksimale diensbaarheid van die lidmate vir die saak van die Here in die gemeente te verseker.

Die E G K kon in die Goudveld meerendeel binnewaarts-gerig funksioneer, omdat die kerk nie by die aanhoudende proses van gemeentestigting in die Goudveld betrokke was nie. Derhalwe kon die kerk in 'n klein gemeentelike opset baie tyd aan regstreekse gemeentelike sake wy. Uiteraard beteken dit hoegenaamd nie dat die gemeentelike werksaamhede van die ander Gereformeerde kerke verwaarloos is nie. Inteendeel, dit is juis waaroor die gemeentestigtings gegaan het, sodat die werksaamhede daarvan in alle opsigte funksioneel mag wees.

Daarbenewens is die E G K in die breë by binnelandse en buitelandse sending betrokke, terwyl die gemeente in Welkom vir Job Mohlomu, 'n sendeling in Albanië, finansieel onderhou.

Gevolglik het die kerk in die Goudveld 'n sigbare gemeentevorm aangeneem, waarvan die onsigbare die wesenlike daarvan onder leiding van die Heilige Gees is. Hiervolgens het dit as historiese vertrekpunt die plekke van aanbidding in die huidige tydsgewrig nie alleen moontlik gemaak nie, maar ook geestelik en kultureel as waardevolle erfstuk vir tyd en tye verryk.